

REFLECȚII ASUPRA MUZEOGRAFIEI CANADIENE CONTEMPORANE

dr. IOAN OPRIS

Cele ce urmează reprezintă cîteva din observațiile și reflecțiile rezultate în urma participării la un colocviu internațional de muzeologie, organizat de Muzeul Civilizației Canadiene, de la Ottawa (în perioada 5–10 iunie 1989) și a unei vizite de documentare întreprinsă în Canada, în perioada 5 iunie – 17 iulie 1989¹. Ca atare, ele trebuie luate ca un punct de vedere personal, care, deși rezultă în urma unei serioase stăruințe nu poate acoperi complexitatea situațiilor unei muzeografii naționale, fie și din rațiunea scurtului timp ce l-am avut la dispoziție, avind însă menirea expresă să informez asupra paletelor largi și diverse a unei mișcări muzeografice de înaltă ținută.

* * *

Ce caracterizează în prezent muzeografia canadiană

1. Idei ce reies dintr-o dezbatere profesională

Intr-o țară în care muzeele au ajuns, într-un ritm vertiginos, la numărul de 1800, iar personalul lor la 10 000 (din care 6000 sunt angajați permanent)², dar unde tradiția muzeală nu depășește cu mult un secol (primul muzeu de artă – cel de la Montreal datând din anul 1860, iar nucleul Galeriei naționale de artă de la Ottawa fiind înregistrat la 6 martie 1880), ideile și realizările noi constituie o permanentă. Tinând seama de condițiile date –

inclusiv ale unui patrimoniu cultural-artistic, în general, modern – în fața acestei muzeografii s-au impus probleme fundamentale privind rolul și locul muzeului/muzeografului, legislația și politica specifică de dezvoltare³.

Fără să absolutizăm, credem că colocviul recent de la Ottawa⁴ a reunit o tematică esențială pentru dezbatările muzeografie contemporane. În plus, favorizant, prilejuit de iminenta deschidere a Muzeului Civilizației Canadiene – chiar putind fi considerat ca determinat de aceasta –, el a înlesnit, direct, participanților conexarea teoriei cu practica⁵.

Este clar că în lumea de azi asistăm la cel mai formidabil proces de tehnologizare. În virtutea acestuia, și muzeele – vorbind ca spațiu construit, expozițional și în raporturile lor cu publicul – tind să răspundă unor cerințe strigante ce li se impun. Pe de-o parte, de a fi construite și organizate după regulile tehnologiei contemporane, astfel ca funcțiile lor fundamentale să aibă cadrul cel mai propice de realizare, pe de altă parte, de a introduce în muzeu – ca didactică și instrucție – tehnologiile moderne, în primul rînd cele legate de cibernetică și automată. Ambele aspecte se relevă a fi deosebit de dificile, ele antrenind opinii adezori opuse, „spârgind” tradicionalismul unei instituții milenare. Este însă clar – așa cum și la Ottawa s-a relevat – că muzeul nu trebuie să se sustragă acestui proces de innoire, pretextind liniile unui

Fortificație medievală
de la Cauteau du Lac

clasicism în marginea suficienței sau ale mesajului său adresat prin excelență cunoșătorilor. Dar tot așa de clar și de evident apar dificultățile de ordin material, mai intii noi spații și dotări presupunind fonduri substanțiale: de ordin subiectiv, privind prejudecata factorilor decizionali, dar și a celor executivi, chiar a specialiștilor.

Desigur că sustragerea muzeului din sfera acestui proces — indiferent de motivații — concură la consecințe negative multiple. Este adevărat însă că efortul de tehnologizare muzeală nu poate fi întreprins în afara celui general, acesta din urmă determinându-l.

Poate astfel de structură s-au prezentat la Ottawa realizări muzeografice ce au ca evident scop sugestii și idei ce prefigurează muzeul mileniului III. Si este întru totul așa în cazul Parcului Futuroscopic de la Poitiers (René Monory), sau a proiectului Art Planete (Natan Karozmar, Franța). În susținerea lor, audio-videotehnologiile produc deja efecte benefice întregii acțiuni muzeale. Numai pe baza unei astfel de modernizări — spun specialiștii — pot fi realizate programele expoziționale interne și externe⁶, sau elementele relationale (de tipul muzeu-turism; muzeu-interculturalism, ultimul pus sub deviza: *Multis cultis una patria!*).

Asemenea aspecte se desprind fie și din simpla consemnare a unor comunicări: cea a lui Jan Skamby Madsen, director la Viking Ship Museum, Danemarca (*Planificarea Muzeului vaselor vikinge de la Roskilde pentru secolul XXI*), Hal Thwaites, Concordia University, Canada (*Impactul estetic și informațional al exponatelor muzeale: un punct de vedere bio-cibernetic*), Robert Simpson, președinte la Electrosonic Ltd-Anglia (*Mijloacele auditive-vizuale în muzeu — evoluție sau revoluție?*).

Concomitent cu manifestarea amintită, s-a ținut și Conferința națională a muzeelor canadiene, realizată prin colaborarea asociației acestora cu Societatea Muzeelor din Quebec și Muzeul Canadian al Civilizației, în perioada 6–10 iunie 1989, care a analizat cîteva teme de interes major: colaborarea muzeelor cu factorii politici; repatrierea obiectelor ceremoniale și sacre către grupurile indigene; expozițiile internaționale văzute în funcție de politica culturală națională; colaborarea muzeelor cu comunitățile; relația muzeu — medii de informare; atragerea publicului non-traditional (analfabeti, handicapăti, imigranți etc.) la muzeu; noi măsuri de cenzură antipornografică; universitățile și muzeele; muzeele și populațiile autohtone; colaborarea educatori-conservatori;

Muzeul Civilizației —
Quebec

actualități interdisciplinare pentru organizarea expozițiilor; mijloacele audiovizuale în muzei; mijloace de îmbunătățire a activității muzeale. La dezbatările respective, pe lîngă personalități canadiene din domeniul cultural-științific și artistic, au participat: Robert Sullivan (New York State Museum), Michael Cassin (The National Gallery Londra), Robert Simpson (Electrosonic Ltd. Anglia), Keith Thompson (Universitatea Massey-Noua Zeelandă), Jonathan King (Museum of Mankind-Londra) și alții.

2. Noile edificii muzeale canadiene — proba unui curent matur, în plină manifestare

Pînă la recent inauguratul muzeu național — apreciat, sub raportul amplasării și soluțiilor arhitectural-tehnice, drept un „imn al naturii pentru un templu al culturii” (Jocelyne Lepage în „La Presse”, Montréal, 30.VI.1989) — există cîteva precedente pe care trebuie să le amintim. Între acestea — printre care figurează Muzeul de Știință și Tehnologie din Ottawa (reorganizat curent și redeschis la 15.VI.1989 — unde am vizitat expoziția primind explicații detaliate de la muzeografa Phyllis Begg, căreia îi mulțumim încă o dată), tot aici Muzeul Aviației⁷ (inaugurat la 18.VI.1988, pe aeroportul Rodcliffe) și Muzeul de Antropologie de la Universitatea Columbia

Britanică; Muzeul Centrului Canadian de Arhitectură Montreal (inaugurat la 7.V. 1989)⁸, Galeria de artă din Nova Scoția (arh. David Stirling, 1985) și Muzeul Civilizației din Quebec, inaugurat la 19.X.1988 — se situează pe primul loc realizarea semnată de arhitectul Moshe Safdie⁹ și concretizată în Galeria Națională, inaugurată la 21.V.1988. Respecțivul edificiu — asemănăt de proiectant cu „un uriaș candelabru în inima comunității... fiecare element din linia sa sugerează deschiderea, generozitatea unei invitații” (cf. „National Gallery of Canada”, Ottawa, Guide, 1988, p. 1) — poate aduce singur în discuție (non) limitele unui proiect specializat. Cele două niveluri adăpostesc un spațiu muzeal ideal organizat pentru a concura la buna reușită a actualui estetică-instructiv. Ce te surprinde dintrul început este recepția facială a vizitatorului, preluat printr-o vastă galerie pe colonade și orientat cu bună știință, treptat, spre punctele-cheie de interes: expozițiile speciale — Galeria națională, arta contemporană (nivelul I); arta contemporană — galeria europeano-americana — galeria asiatică — galeria artei inuit — secția de grafică, desen, fotografie. Spațiul este întrerupt din loc în loc de „pastile” destinate odihnei, refacerii, scoperilor comerciale. Ponderea majoră spațială este rezervată artei naționale și

Totemuri amerindiene expuse în holul mare

ccliei europeano-americane. Nu omitem a menționa că acest „clopot de sticlă” ce adăpostește Galeria Națională este prevăzut cu toate dotările tehnologice pentru asigurarea continuă a microclimatului optim, a condițiilor de pază-securitate, a diverselor servicii legate de buna funcționare. Un larg auditoriu și un amfiteatră în aer liber se adaugă, pentru a înlesni programele artistice patronate de muzeu, iar un grup de construcții autonome adăpostește toate sectoarele rezervate personalului de specialitate, dotate fiecare cu calculatoroare. Un sistem computerizat conexează sectoarele de evidență, cercetare, valorificare¹⁰, facilitând întreaga activitate muzeală. Ca sit, amenajările compoziționale ale arhitectei Cornelia Oberlander creează imagini plastice ce amintesc deopotrivă de natura specifică a țării, cit și de preferințele unui anume grup de artiști („al celor 7”) și care permit o largă valorizare a promotorului ce străjuiește parcă riu și drumul de acces (podul Alexandra, 1900) peste riu Ottawa spre Hull.

Deși ne-am putea opri și asupra citorva realizări din ultimii ani, credem că nu greșim insistind să prezentăm edificiul Muzeului Civilizației Canadiene, care a fost inaugurat la 29.VI.1989, în prezența guvernatoarei generale Doamna Jean Sauve, a primului-ministrului Brian Mulroney, a ministrului culturii Marcel Masse, a primarului Hull-ului, și a numerosului grup de specialiști și public ce a ținut să participe la o zi de referință.

Construcția și amenajarea sa — prevăzută a se încheia, în interior, în următorii doi ani, abia 45% din spațiu fiind amenajat — în zona de nord a riuului Ottawa, în Parcul Laurier, durează din anul 1982¹¹. Totodată, într-un anume fel, această monumentală construcție — asemănată cu Pavilionul Canadian al Expoziției 1986, ori cu Opera din Sydney — contrabalansează, sub raport spațial, amenajările de pe malul opus al riuului: cele mai vechi grupate în jurul Parlamentului și recentul sediu al Galeriei naționale. Rezultatul: o armonioasă imagine a punctului-cheie al Capitalei canadiene.

Declarat ca un „simbol al guvernului federal”, Muzeul Civilizației Canadiene¹² este strins legat de subiectul identității naționale. Ideile, de o remarcabilă valoare practică, pe baza cărora a fost el finalizat, sunt datorate contribuției unor mari personalități: cele din zona comunicației, lui Marshall McLuhan, considerat „mentor” al proiectului¹³, cele de arhitectură lui Douglas Cardinal¹⁴, care consideră: „În loc să privesc muzeul ca o problemă sculpturală, în loc să identific toate formele istorice și să-mi fac din ele vocabularul pentru soluția mea, eu prefer să ies în mijlocul naturii. să observ cum aceasta a soluționat problemele și să-mi iau de aici inspirația pentru a mi le rezolvă pe ale mele”¹⁵. Cu o asemenea concepție — ce privește construcția muzeului ca „parte a naturii.... ieșită din pămînt” — arhitectul a modelat situl (9,6 ha) înconjurător, plasind edificiul în limitele optice ale centrelor de interes major din mijlocul Capitalei (Parlamentul, zona clădirii canalului Rideau, palatul Laurier, mameelonul pe care se situează Galeria națională). Deopotrivă, muzeul — prin formele sale — reflectă astfel o imagine specifică,

Muzeul Canadian al Civilizației — Ottawa

canadiană, dind impresia unor monumente sculptate de vînt în desert sau în gheăță („La Presse”, 30.VI.1989). El este compus din două edificii: Pavilionul ghețarului și cel al scutului, la distanță de cca 200 m unul de celălalt și orientate cu fațadele spre riu. Însăși culoarea edificiilor — dată de piatra fosilieră de Tyndall din Manitoba — se apropie de cea a naturii, fiind totodată durabilă. Acoperișul de cupru, sub care s-au instalat tuburi fluorescente, luminile plasate în jur și orientate prin spoturi concentrice în a evidenția formele permit ca noaptea să se reliefze o imagine a unei uriașe case transparente, ansamblul putind evoca relația omului cu întinderea continentală a spațiului și cu durata lor în timp.

Între miiile de muzeee de pe mapamond, Muzeul Canadian al Civilizației este, desigur, un muzeu de avangardă, un muzeu al vizitorului. El anunță, fără îndoială, revoluția muzeală, anticipând cu cîteva decenii muzeul mileniului III. Grupul care l-a realizat sub aspect expozițional — și care are caracter interdisciplinar —, axat în jurul lui George F. Mac Donald¹⁶, a urmărit redarea istoriei Canadei, a faptelor de viață tipice și caracteristice pe baza unei vizionări antropogeografice. Cîteva aspecte din amenajarea expozițională a Pavilionului ghețarului (reprzentind doar 45% din totalul lucrării ce va fi finalizată abia în 1992), ne permit expli-

căriile necesare¹⁷. Marea galerie ($l = 112\text{ m}$, $i = 15\text{ m}$) este pivotul întregii construcții, marcată de largi ferestre spre N—E, de unde primește lumina doar în primele ore ale zilei (ferestrelle sunt prevăzute cu pinză triplă și film de reținere a razelor ultraviolete). Ea se deschide cu un hol central, care are calități multiple: sistematizează traficul, servește ca expoziție, loc de intruniri și banchete, de teatru. Din acest spațiu, vizitatorul este orientat spre zona de galerie, unde sunt expuse — prin reconstituiri — șase case tradiționale ale amerindienilor de pe coasta vestică, apoi uriașe totemuri de lemn sculptate și decorate în tehnici tradiționale, alte obiecte ce definesc unele din cele mai interesante culturi tradiționale¹⁸. Începînd din această zonă, abilitatea de a înlesni privitorului comunicarea și interpretarea arată o concepție regizorială și muzeotehnică remarcabilă. Scenariul este ajutat de spoturi de lumină, de materialul suport (granit, lemn), conducînd la imagini fidele cu realitatea mediului specific pe care-l reprezintă. De pildă, o mare canoe de război de tip Haida trimite privirea spre plafonul ce are alura unui vapor de epocă și sub care este un larg desen inuit, iar reconstituirea săpăturilor arheologice din satul Tsinašian (din Portul Prinț Rupert) evocă demersul specialistului, de a luma

Galeria Națională de Artă a Canadei — Ottawa

trecutul. O uriașă dioramă cu aspecte de pe coasta Pacificului mărește interesul acestui hol central. Sunt apoi prezentate culturile și civilizațiile din zona arctică și subarctică, evidențiindu-se frumoasele obiecte ale artei preistorice (culturile Dorset și Thula), fondurile de culori evocind aurora boreală; cele din zona atlantică legate de populațiile maritime din Newfoundland, designul amintind intinsul oceanic și pădurile nesfîrșite, cele legate de irokezi și huroni prezintând relațiile vinătorii cu ocupările agricole, muzeografic înlesnind sugerarea cimpiei și plăouserilor printre-o multitudine de mijloace.

Un spațiu redus (780 mp) include, într-o galerie a artei native, peste 10 000 de obiecte indiene, grupate generic sub titlul „În umbra soarelui”. Lî se adaugă 250 de lucrări de artă indiană aparținând la 80 de artiști contemporani. Ele fac o relație directă și pozitivă între „epoca de aur” a civilizației amerindiene, reprezentată înainte, și ceea ce aceste populații păstrează în prezent, legindu-se totodată (și în spațiul expozițional) de un *hol al artelor și tradițiilor* (1490 mp), unde sunt expuse obiecte provenind de la diverse grupuri etnice. În acest punct, organizatorii au urmărit ideile legate de multiculturalism, temă generoasă în cazul Canadei dar deopotrivă dificilă de pus în operă muzeografică. Considerind acest punct ca deosebit de dinamic — deci rezervindu-i

schimbări expoziționale frecvente —, ei au organizat expunerea pe un sistem de cuburi modulare, o infrastructură tridimensională: cca 7000 de cuburi, ce pot fi opace, translucide, rigide, flexibile, care, singure, ori în combinație asigură o reală bază de lucru în amenajările ulterioare. Traseul continuu cu două spații rezervate meserilor artistice (acum expunind colecția Braufman) și plasticii și artelor spectacolului (acum o expoziție legată de dans în diverse comunități etnice)¹⁸.

Organizatorii noului muzeu național canadian și-au asumat deliberat rolul de a prezenta muzeul ca loc de exprimare a unei istorii ce are la bază multietnicismul și interferența culturală. Acestea reies pregnant din Galeria istoriei (4046 mp), unde sunt reunite dovezile locuirii străvechi a acestor pământuri, ale primilor coloniști scandinavi ajunși pe Coasta Atlanticului în urmă cu un mileniu, ale vieții și civilizației urmașilor lor, pe parcursul mai multor veacuri pînă-n epoca recentă. O bună, dar sumară documentație îi amintește pe exploratorii medievali Casotto (1497), Cartier (1534), Frobisher (1576), Davis (1585), Verrazano (1603), Hudson (1610). Recunoaștem că această parte a constituit examenul cel mai dificil sub unghi muzeografic, adeseori lipsa materialului original (mai ales pentru evul mediu și epoca modernă) obligind la soluții de reconstituire. Este

drept că acestea oferă — prin mijloace de expresie mai ales de tip arhitectural (construcții edilitare, anexe) — o anume posibilitate de reconfigurare a relației mediu/om și că formulele de sprijin audio și videotehnice (sugerarea luminii, focului, fumului), conduc la efecte speciale. Dar acest sector al *Noilor începuturi* este încă departe în a expune și convinge asupra complexelor aspecte istorice legate de imigrare, relația cu mediul și modelarea acestuia, problemele de ordin economic și social-cultural referitoare la integrare etc. Desigur că, dacă se are în vedere doar marele public, latura reconstituirilor spectaculare va menține mult timp această expunere, căreia, oricum, bănuim că i se vor destina mijloace speciale suplimentare și complementare²⁰.

Marcind atenția deosebită ce-o acordă copiilor, muzeografiile de la Ottawa au realizat, în continuarea spațiului prezentat, un Muzeul al copiilor; aceștia au aici la dispoziție o lume întreagă de obiecte, putind să le atingă, să le manipuleze, să îmbrace costume din diferite epoci, să se joace liberi cu computerul. Sala Cineplus, echipată pentru cinema max/Omnimax²¹, încheie circuitul.

3. Ce se intinge în Canada prin modernizarea muzeală

Este dificil să răspunzi pe scurt la o asemenea problemă. Doar menționând prezența calculatorului în birourile muzeografilor — cu scop de stocare și sistematizare a informațiilor, de evidență sau servicii documentare (bibliografice, corespondență) — nu răspundem la ea.

În numărul 5 al revistei „Electrosonic World”, p. 12—13, sunt expuse exemple de pionierat muzeal sub raportul mijloacelor audio-vizuale moderne: Muzeul Național de Științe din Taiwan (proiect James Gardner), Muzeul Diasporei Tel Aviv (J. Gardner), Muzeul Imaginii în Mișcare — Londra (proiect Ch. Beddow), Muzeul „V. I. Lenin” — Moscova (proiect V. I. Rivin), Muzeul Istoric din Michigan (proiect Jean Jacques André), Muzeul Național al Curselor Saratoga, SUA (proiect David Collision), Muzeul Castelului Lenzburg-Elveția (proiect Ian Ashdown) și, bineînțeles, Muzeul Canadian

al Civilizației, unde se exemplifică cu cele 60 videodiscuri puse sub un sistem de contul ES 5003, toate instalate în Galeria istoriei.

Intr-o societate evoluată, este evident că informatică, computerizarea activităților reies de la sine²², obligind muzeele să urmeze linia generală impusă de societate. Dotările muzeului național sint și ele elocvente în acest sens. Toate tipurile de informații (catalog, manuscrise, fișe de evidență, cărți, reviste, fotografii, buletine de analiză, dosare de restaurare etc.) despre obiect sint concentrate în *Mediatecă*, concepută ca un centru de documentare având relații — pe bază de calculator — cu bibliotecile, Institutul canadian de conservare și.a. Dotările moderne privesc deopotrivă serviciile de conservare și protecție²³, unde micro-computere de tip Laptop studiază schimbările în condițiile de conservare, datele fiind sistematizate de Icarus Data Base. Realizările cele mai noi pe linie tehnologică — laserdiscul, opticaldiscul prevăzut cu monitor, compactdiscul interactiv, videocasete player, televiziune în circuit și relații directe cu stații satelite etc. au intrat în serviciul muzeului, vizind toate componentele funcțiilor acestuia. Asemenea eforturi de înzestrare sint pe deplin justificate de conceptul conform căruia muzeul național este deopotrivă cel mai bun și mai sigur adăpost pentru tezaurele culturale naționale. Astfel s-au putut pune în operă ideile avansate ale unui strălucit grup de specialiști muzeografi, pentru care „muzeele — și desigur în particular muzeele naționale, care trebuie să reflecte toate regiunile, culturile și perioadele sint o componentă indispensabilă a memoriei colective a patrimoniului național. Această memorie colectivă, în toate forme sale, materiale sau de alt gen, este prima noastră legătură cu trecutul”²⁴.

Dotările strict legate de acțiunile culturale-artistice și cerințele optime de vizitare, ale celui mai divers public, vin să răspundă unor laturi aparte: lifturi și instalații sanitare pentru handicapăți, facilități pentru copii, benzi rulante transportoare de la un nivel la altul, aparatură audio în limbi de circulație pentru expli-

citarea traseului, auditorium (929 mp) cu 500 locuri pentru conferințe, concerte etc. Spargerea tradiționalismului reiese și din concepția spațiului de antraj, de pe malul riuului Ottawa, ca o imensă scenă în aer liber pentru cele mai diverse tipuri de spectacol; de altfel, aici se preconizează dezvoltarea unei microzone de istoria navegării, amenajarea unui doc și.a. Se marchează astfel că „muzeul nu este, cum se obișnuiește să se creadă, o oglindă a trecutului. El este o oglindă a prezentului cu un rol vital în dezvoltarea socială prin capacitatea sa de a comunica (și uneori de a genera) valori culturale”²⁵. În această manieră el devine un punct central al turismului cultural, o „cheie” pentru posibile distrações, o platformă a celor mai diverse și conexate acțiuni vizante de acesta²⁶.

NOTE

¹ Ca invitat al Muzeului Civilizației Canadiene de la Ottawa, am participat la simpozionul internațional „Muzeul și satul global”, considerind că se cuvine și aici să aduc mulțumiri colegiale prof. dr. George F. McDonald, directorul prestigioasei instituții și lui Stephen Alsford, coordonatorul lucrărilor simpozionului. În urma unui program suplimentar, realizat prin grija șefei departamentului expoziției din cadrul muzeului amintit, Sandra Gibb, căreia îi adresăm, de asemenea, mulțumirile noastre, în zilele de 12–15 VI. 1989 am realizat multiple întâlniri cu factori de specialitate din cadrul Muzeului Civilizației, Galeriile naționale de artă, Muzeului de Știință și Tehnologie, Muzeului Aviației, la Heritage Canada Fundation și National Historic Sites. Tuturor celor cu care ne-am întreținut și ne-au împărtășit din experiența lor, le adresăm recunoștința noastră; de altfel, unii dintre ei vor fi amintiți în cadrul ideilor, gândurilor și reflecțiilor ce ni le-au prilejuit. Acestor acțiuni le adăugăm vizitarea muzeelor de la Montreal, Quebec și Toronto, care au ocasionat completări la cele ce le-am observat și notat în etapa Ottawa.

² Vezi *Le personnel des musées canadiens. Situation actuelle et besoins prévisibles*, 34 p. versiune franceză, 31 p. versiune engleză, februarie 1989, studiu pregătit de Les Associes de recherche Ekos Inc.

³ O primă lege unitară referitoare la muzeu datează din anul 1972 (National Museum Policy); recent vezi *Projet de loi C-12*, lege referitoare la muzeu, supusă Camerei Comunelor din Canada, într-o primă lectură, la 3 mai 1989, de către ministrul comunicărilor. Alte componente ale legislației canadiene referitoare la patrimoniul național, la Ioan Opris, *Ocrotirea patrimoniului cultural*, București, 1986, Editura Meridiane, p. 53, 57, 79.

⁴ Tematica întâlnirii a cuprins: planificarea muzeelor pentru secolul XXI; introducerea noilelor tehnologii audio-vizuale în muzeu; muzeele și fenomenele inter și pluriculturalismului; muzeele și turismul cultural. Valoarea ei de dezbatere teoretică reiese și din prezența unor specialiști din diverse ţări, inclusiv a președintelui ICOM, Alpha Omar Konaré.

⁵ Noul sediu al Muzeului Civilizației Canadiene incunună — ca un unicat de o îndrăzneală excepțională — munca indelungată (6 ani) a unei echipe interdisciplinare, care a pus în operă proiectul arh. Donald Cardinal. Despre începutările lucrărilor vezi informațiile noastre în „Revista muzeelor și monumentelor” — Muzeu nr. 3/1985, p. 55–57.

⁶ Intre cele strâne din perioada estivală le amintim: la Muzeul de Artă Montreal — „Japonia Šogunului” (21.VI – 10.IX), cu 208 valori celebre din colecția Muzeului de Artă Tokugawa din Nagoya; „Imperiul Inca și tezaurele Perului” (13.VII – 27.VIII), cu peste 300 piese unicat aparținând Muzeului Aurului din Peru, Muzeului Rafael Larco și Muzeului Puruchuco; în Place des Arts din Montreal; ele vor fi următe în 1990/91 de o expoziție consacrată lui Napoleon (325 piese) și alta Rusiei țărilor.

⁷ Asupra instituției (fondată în 1960, preluată în 1967 de Muzeul Național de Știință și Tehnologie, iar din 1982 considerat — în cadrul acestuia — ca unitate de profil național) au apărut cîteva articole în: „Canada's New National Aviation Museum Takes off” (advertising supliment), 1988; în „L'actualité”, iunie 1988 (supliment publicitar), „Le nouveau Musée National de l'Aviation du Canada prend son vol” s.a. În prestigioasa sa colecție, figurează și o machetă a avionului construit de românul Aurel Vlaicu.

⁸ Organizat în casa Shaughnessy (13392 mp), participarea arhitectilor Peter Rose, Phyllis Lambert, Erol Argun, Denis Saint-Louis și a peisagistilor Gerrard Mackars și Melvin Charney. Scopul fundamental — prezentarea *Arhitecturii și a imaginii sale în spațiu și timp* — este sugerat de la intrare prin cinci compozиții murale reprezentind Ordinea, Locul, Lumina, Infrastructura și Arhitectonica.

⁹ Respectivul arhitect a semnat și realizat la Montreal complexul „Habitat'67”, considerat încă un model de construcție colectivă pentru viața urbană. Alături de alții prestigioși arhitecți (printre care și Dan Hanganu, autor al unui complex de blocuri de locuit în zona Habitatului, al centrului de apiterapie de la Bromont-Montreal și al unor edificii publice din acest oraș), Moshe Safdie reprezintă curentul cel mai dinamic al arhitecturii contemporane canadiene.

¹⁰ Datorez doamenii Naomi Panchyson, din cadrul personalului de specialitate al Galeriei, informațiile date și facilitățile de documentare.

¹¹ Vezi în prezentarea noastră *Arhitectura de muzeu între clasic și modern*, în „Revista muzeelor și monumentelor” — Muzeu, nr. 9/1987, p. 85–89, documentația fotografică asupra proiectului.

¹² Analizând zece din posibilele sale caracteristici (de simbol, viziune, expunere, păstrare, memorizare, comunicare, instruire, celebrare, găzduire și de resurse), doi avizatori specialiști cana-

dieni își expun într-o prestigioasă lucrare ideile George F. McDonald și Stephen Alsford, *A Museum for the global village*, edited by R. A. J. Phillips, Hull, 1989, 235 p.

¹³ *Ibidem*, p. 4

¹⁴ Arhitect cu alte realizări foarte apreciate: Colegiul Grande Prairie, Centrul serviciilor guvernamentale Ponoka, St. Mary's Church-Red Deer, Teatrul de la Edmonton Space Sciences Center s.a.

¹⁵ Cf. George F. McDonald și Stephen Alsford, *op. cit.*, p. 13

¹⁶ Arheolog cu săpături și studii asupra așezărilor populației indiene, în special de pe coastele nord-vestice ale Pacificului, dublat de calitatea de muzeolog. Ca director al muzeului, a condus echipa interdisciplinară, în cadrul căreia se ilustrează contribuția unor strălucitori specialiști în muzeografie, conservare-restaurare, proiectarea și amenajarea spațiului etc., rezultatul muncii lor constându-se în referință.

¹⁷ Edificiul este organizat pe trei niveluri la sol, fiind prevăzut la subsol cu un parking de 320 locuri. La primul nivel – galeria centrală, galeria populațiilor amerindiene, mediatică, cafenea; la nivelul doi – sala expozițiilor speciale, galeria de artă și tradiții populare, muzeul copiilor, sală de teatru, sala Cineplus – a spectacolelor Imax-Omnimax, punctul comercial și restaurant; la nivelul trei – galeria istoriei canadiene și spații de odihnă. El totalizează 15.328 mp de expunere.

¹⁸ Asupra valorii lor refereau Levi-Strauss, arătind că acestea sunt la egalitate cu civilizația vechiului Egipt și a Chinei; pe coasta vestică se află, de altfel, o serie de așezări tipice, între care și satul Haida din Niinstints, pus pe lista patrimoniului cultural universal protejat de UNESCO. Vezi detalii la George F. Mac Donald și Stephan Alsford, *op. cit.*, p. 80

¹⁹ La ultima „pastilă” expozițională se adaugă, un mic „intrind”, unde sunt prezentate, succesiiv grupuri tehnice (acum chinezii). Grupul de chinezi ce trăiesc în Canada – zonă expozițională realizată cu o remarcabilă înțelegere a raportului social (casă-stradă-familie-individ; viață individuală – viață comunitară) – este tratat ca un element ce se distinge etnic, dar care se integrează, totodată, național. Vizuirea muzeografică – expozițională a responsabiliei acestui sector (Sandra Gibb) permite o multiplă receptare a mesajelor obiectelor. În cadrul expoziției de plastică și artă

spectacolului, se poate viziona un grupaj de costume și instrumente muzicale, legate de tema dansului. Între obiecte figurează și două piese muzicale realizate de un român, Valeriu Apan: un flaut și un caval. În holul expozițiilor speciale (acestea durind între 6 săptămâni și 3 luni) care are 1000 mp, sunt preconizate și fi prezentate expozițiile: *Vizul regelui Irod* (cu Smithsonian Institute), *Istoria steagului, La înflinarea continentelor* (cu Smithsonian Institute și Academia de Științe a U.R.S.S.) etc. toate cu piese originale.

²⁰ Limitindu-ne doar la observația faptelor, remarcăm că expunerea ar putea fi privită și în sensul prezentării sistemului de colonizare, a modalității de organizare teritorială, masterii și dezvoltările urbane, dezvoltările agroindustriale, aspectelor religioase și cultură-artistice (grupuri, asociații, instituții), prezenței Canadei în viața politică, a influențelor de diverse tipuri datorate grupurilor etnice etc.

²¹ Autorii invenției (Graeme Ferguson și Roman Kroitor) au prezentat-o în cadrul Expoziției din 1967; ecranul (19 m), 62° pe înălțime/25 mm 87° pe lățime, este flexibil, proiecția acoperind 165° și peste 130° din cimpul de vizuire, dind vizitorului o vizuire mărită, periferică.

²² Muzeele canadiene trebuie, de altfel, să răspundă unor realități ca acelea ce decurg din larga răspindire a calculatorului în mai toate serviciile publice, din prezența microcomputerelor în 16% din familii, a V.C.R. (videorecorderelor) în 45% din locuințele Canadei. Vezi pe larg la George Mac Donald și Stephan Alsford, *op. cit.*, p. 120–121. Din anul 1982 Muzeul Canadian al Civilizației a realizat: 237 publicații de popularizare, 1415 materiale vizuale (afise, cărți postale etc.), 16.500 diapozițive și fotografii, 352 cineafile, 431 videocasete și 15.255 discuri audio, 2773 audiodiscuri. Date suplimentare competente mi-au fost furnizate cu amabilitate de Jean-Francois Blanchette, căruia îi mulțumim și aici.

²³ Acestora li s-au rezervat 1440 m, ele asigurind permanent umiditatea relativă de 50% și temperatură de 21°C

²⁴ George Mac Donald și Stephen Alsford, *op. cit.*, p. 119

²⁵ *Ibidem*, p. 37

²⁶ Subiect tratat, de altfel, și în cadrul simpozionului internațional prin comunicările lui Robert Kelly și Ioan Opris, ca și în cuvîntul președintelui ICOM, Alpha Oumar Konaré.

Nu de mult s-au implinit 50 de ani de la moartea lui Sigmund Freud, psihiatru de renume și promotorul psicoanalizei. Om reputat în lume atât pentru meritele sale științifice, cit și pentru poziția lui umanistă, Sigmund Freud a trebuit să indure expatrierea lui din Austria de către naziști (1938), în primul rînd pentru că era evreu și totodată om. Personalitatea lui a fost apreciată și de cercuri largi din țara noastră, iar în ultimii ani unele lucrări ale sale au fost republicate în traducere românească.

Posteritatea recunoștoare a transformat în muzeu casa lui din Viena, Berggasse 19, unde a trăit și muncit între 1891 și 1938. Acest muzeu — deschis în anul 1974, prin donația fiicei sale Anna și ale altor deținători — caută să restabilească mediul în care a lucrat. Deoarece au existat multe obiecte originale, au putut fi reconstituite anticamera, sala de așteptare a bolnavilor, sala de consultații, biroul și biblioteca. Prin exponatele din vitrine și fotografiile de pe pereti, vizitatorul poate face cunoștință cu toate momentele majore ale vieții sale, începînd cu orașul Freiburg (azi Pribor, R.S.C.), unde s-a născut la 6 mai 1856. Vitrinile conțin mai multe documente care subliniază mediul iudaic în care a copilărit. După absolvirea școlilor, se înscrise la facultatea de medicină din Viena (1873), devenind doctor în medicină (1881) și își continua perfecționarea sub conducerea renomului psihiatru francez Charcot. În 1886 se căsătorește cu Martha Bernays și deschide primul cabinet al său la Viena.

Partea cea mai semnificativă a muzeului se leagă de principalele lui lucrări

în domeniul psicoanalizei, publicate între 1891—1923.

Sigmund Freud a fost nu numai un psihiatru original, deschizător de drumuri, ci un om de cultură și artă. Muzeul a intrat în posesia unui mare număr de piese arheologice colectate de dinsul din cele mai diferite culturi, între ele figurind și o piesă românească. Poziția lui democratică și antifascistă poate fi dedusă din mai multe documente, ca de exemplu broșura intitulată „De ce război”, ce cuprinde schimbul de scrisori în temă între S. Freud și Albert Einstein (1933).

După anexarea Austriei de către Germania hitleristă, urmărit în permanență de bandele S.A. și Gestapo, la 5 iunie 1938 părăsește Austria ca apoi să se stabilească la Londra, unde incetează din viață la cîteva zile după izbucnirea celui de al doilea război mondial (23 septembrie 1939).

În muzeu pot fi văzute numeroase diplome și distincții pe care le obținuse, spre exemplu prestigiosul premiu Goethe (1930). La fel putem vedea unele scrisori adresate lui de către mari personalități de specialitate ale vremii de pe toate continentele.

Alături de muzeu se găsește biblioteca ce cuprinde aproximativ 25.000 titluri privind psicoanaliza inițiată de Sigmund Freud și aplicată de un mare număr de psihiatri. Tot acolo se găsește și arhiva respectivă, cuprinzind peste 50.000 piese.

Muzeul Sigmund Freud este o instituție frecventată foarte mult, numărul vizitatorilor din anul 1988 ridicindu-se la 40.000.